

Teckensnittet Aelvdalska

Teckensnitten *Aelvdalska* och *Dialekt Uni* används för att skriva älvdalska med hjälp av persondatorer. *Aelvdalska* har 217 tecken och *Dialekt Uni* har 1673 tecken. Detta dokument beskriver hur man med ett vanligt svenskt tangentbord åstadkommer de speciella skrivtecknen i älvdalska med teckensnittet *Aelvdalska*.

Det var särskilt behovet att kunna markera nasalering som gjorde att Ulum Dalska 1999 lät konstruera teckensnittet. Samtidigt lade man till tecknen, $\text{š } \text{đ}$ _ och /, för att även kunna markera andra fonetiska särdrag i älvdalskan.

Aelvdalska har 8-bitars teckenkodning och följer standarden ISO8859-1, bortsett från att tecknen "£ \$ [ ] \ " har bytts ut mot tecknen "š đ ģ ĵ _ /". Alla Windows-datorer, som har tangenterna '£', '\$', '[', ']', '\', ' ' och '\ ' samt klarar True Type fonter, kan använda Aelvdalska. Även Macintosh-datorer med operativsystemet Mac OS X Tiger eller nyare, bör kunna använda teckensnittet.

De specifikt älvdalska tecknen i de fyra olika fontstilar som teckensnittet har:

Aelvdalska normal	š đ	ģ ĵ r	<u>d l n m s t</u> a e i o u y å ä ö
Aelvdalska bold	š đ	ģ ĵ r	<u>d l n m s t</u> a e i o u y å ä ö
<i>Aelvdalska italic</i>	<i>š đ</i>	<i>ģ ĵ r</i>	<i><u>d l n m s t</u> a e i o u y å ä ö</i>
<i>Aelvdalska bold-italic</i>	<i>š đ</i>	<i>ģ ĵ r</i>	<i><u>d l n m s t</u> a e i o u y å ä ö</i>

Att installera teckensnittet:

Teckensnittet består av följande 4 filer: AELVB____.TTF, AELVBI____.TTF, aelvdals.TTF och AELVI____.TTF. Filerna kan bl.a. fås via E-post från mig. Filerna skall installeras i mappen C:\Windows\Fonts, vilket görs på följande sätt i Windows XP:

Start | Kontrollpanelen | [Utseende och Teman] | Teckensnitt | Arkiv | Installera nytt teckensnitt | Bläddra till mappen där teckensnittet finns lagrat, markera de fyra filerna AELVB____.TTF, AELVBI____.TTF, aelvdals.TTF och AELVI____.TTF, och bocka för Kopiera teckensnitt..., och tryck på knappen "OK".

Att ta bort teckensnittet:

Start | Kontrollpanelen | Teckensnitt | Markera teckensnittet | Arkiv | Ta bort

Hur man skriver tecknen š đ ģ a e i o u y å ä ö d l n m s t ĵ ĵ r:

š	Håll ner tangenten AltGr och tryck på 3
đ	Håll ner tangenten AltGr och tryck på 4
ģ	Håll ner tangenten AltGr och tryck på 8
a	Håll först ner tangenten AltGr och tryck på 9 , släpp och tryck på a
<u>d</u>	Gör på motsvarande sätt för de andra nasalerade vokalerna e i o u y å ä ö
<u>d</u>	Håll först ner tangenten AltGr och tryck på 0 , släpp och tryck på d
ģ	Gör på motsvarande sätt för de andra understrukna konsonanterna <u>l n m s t</u>
ĵ	Håll först ner tangenten AltGr och tryck på + , släpp och håll sedan ner tangenten AltGr igen och tryck på 4
ģ	Håll först ner tangenten AltGr och tryck på + , släpp och tryck på g
r	Håll först ner tangenten AltGr och tryck på + , släpp och tryck på r

Observera att det finns två sätt att skriva ett överstruket **g**. **AltGr + 8** rekommenderas eftersom det ger en tydligare överstrykning.

Dubbla understrukna **l** eller **t** skrivs vanligen som **l**+**l** respektive **t**+**t**, ty då blir understrecket lagom långt, dvs **ll** och **tt**. Tonlöst l-ljud skrivs med understrukna **s** och ett vanligt **l**, t ex **slaik** och **lisslkulla**.

Fördelar med teckensnittet Aelvdalska

- Teckensnittet fungerar även på äldre datorer. Enda kravet är att datorn klarar av att hantera s.k. True Type teckensnitt.
- Teckensnittet har de tecken om behövs för att ge rättvisa åt det talade språket, men inte fler.
- Det är gratis att använda det (Ulm Dalska har betalat det).

Några ofullkomligheter hos teckensnittet Aelvdalska

- E-post program och webb-läsare har problem med att hantera teckensnittet OK. Däremot klarar textredigerare, t.ex. *Anteckningar (Notepad)*, och ordbehandlare, t.ex. *MS Word*, av det. Glöm bara inte att välja teckensnitt!
- Överstrykningen av **g** blir inte särskilt snygg, **g**. Man kan dock låta bli att skriva det med "Alt GR + \, g" och istället använda "Alt Gr + [" vilket ger **g**. Detta innebär dock att "överstruket g" inte har en entydig kod utan kan kodas på två olika sätt. Det medför att om man t.ex. söker efter ordet **undelig** så måste man göra en extra sökning efter **undelig**, ty man vet ju inte säkert på vilket sätt det överstrukna **g**:et har skrivits.
- Understrecket är för långt för att passa **l** och **t**, men det är för kort för att passa till **m**. Vid dubbeltecknat **l** och **t** låter man ibland bli att skriva **ll**, utan skriver istället **ll** eller **ll**, dvs **l** följt av **l** respektive understrykning av **ll**. Det betyder att man får tre olika fall vid sökning av ord som skall stavas med dubbla l med understreck. Sökningar måste därför ske på **l** + **l**, **l** + **l** och **ll**, för att man säkert skall hitta alla ord.
Motsvarande tvetydigheter i kodningen gäller för alla sex bokstäver med understreck. Orsaken till dessa tvetydigheter är alltså att den som skriver vill åstadkomma ett snyggt understreck med "rätt" längd.
- Nasaleringskroken på **y** syns ganska dåligt, **y**.
- Versal variant av **§** saknas.
- Tecknen £ \$ [ ] } och \ saknas.
- € tecknet för euro, saknas.

/Mats Westerling